

Een beetje politieke binding bestaat niet

Wethouders worden geacht het gezicht van de partij te zijn op lokaal niveau. Maar zijn ze dat altijd? Is het nog vanzelfsprekend dat de wethouder ook lijsttrekker is? Is het vanzelfsprekend dat de wethouder 'uit de partij' voort komt? Is het nog vanzelfsprekend dat de wethouder in de gemeente woont waar hij wethouder is? Is het vanzelfsprekend dat een PvdA-er alleen namens de PvdA wethouder kan zijn?

Aanleiding

Het laatste decennium laat zien dat een derde van alle wethouders in een gemeenteraadsperiode van vier jaar valt of vrijwillig opstapt. De twee meest voorkomende redenen van vallen zijn: ruzie in het college of in de eigen partij en slechte prestaties op financieel gebied (tekorten, onderbestedingen, niet tijdig informeren). Wethouders zijn vaker managers in plaats van partijpolitici. Rondom de benoeming van wethouders zijn een aantal ontwikkelingen in de lokale politiek aanleiding om de afspraken opnieuw te bekijken. Wethouders worden benoemd in 'zakencolleges', één wethouder is in vier jaar tijd voor drie partijen wethouder geweest, wethouders maken de overstap naar andere partijen maar willen wel lid blijven van hun eerste partij. Deze ontwikkelingen komen ook in de PvdA voor. Het kennen van deze ontwikkelingen kan een rol spelen in de uiteindelijke opvatting hierover en daaraan gekoppeld de vraag hoe daar mee om te gaan.

Wethouders van buiten

Sinds de invoering van de Wet Dualisering Gemeentebesturen in 2002 is het mogelijk om een 'wethouder van buiten' voor te dragen en te benoemen. 'Van buiten' heeft hier de betekenis 'buiten de gemeentegrens wonende'. Hiermee is het mogelijk niet-inwoners een bestuurlijke functie te geven in een gemeente. Deze mogelijkheid is onder meer gecreëerd om 'de beste kandidaat' te kunnen voordragen voor een wethouderspost. Hierdoor kan een beroep worden gedaan op partijgenoten met specifieke kennis of kunde en kunnen bestaande verhoudingen worden doorbroken door met externe kandidaten te werken. Het politieke bedrijf werd hiermee in een bepaalde mate verzakelijkt. Gemeenteraden kunnen deze wethouders ontheffen van de verplichting om te wonen binnen de gemeentegrens. Wethouders van buiten zijn in de regel partijgebonden. Ook de PvdA heeft regelmatig wethouders van buiten benoemd (in de periode 2006 – 2010 onder andere Schings in Alphen, Verbey in Culemborg en in 2011 Florijn in Rotterdam). Allemaal herkenbare PvdA-ers.

In een enkel geval is er een voltallig college met wethouders van buiten benoemd (Delfzijl 2006 – 2010). Aanleiding voor dergelijke situaties lagen in de slechte bestuurlijke verhoudingen in de betreffende gemeente. Het betreffende college had op dat terrein ook vaak een opdracht te vervullen. Ook in deze situaties worden herkenbare partijpolitieke mensen benoemd vanuit verschillende partijen.

Wethouders voor combinatiepartijen

In een aantal gemeenten zijn PvdA-ers wethouder namens een gecombineerde partij (er is in betreffende gemeente dan geen zelfstandige PvdA-fractie). Voorbeelden hiervoor zijn Progressief Woerden (samenwerkingsverband PvdA en Groen Links), GroenLinks & PvdA in De Bilt, of Progressief Oegstgeest (samenwerkingsverband GroenLinks, PvdA en D'66). De wethouder is dan lid van één van de partijen uit de coalitie. Dit kan een PvdA-wethouder zijn. Deze wethouders willen niet allemaal (of in dezelfde mate) herkenbaar zijn als lid van de PvdA. In een aantal gevallen leidt dit ook tot het weigeren om te voldoen aan de contributie- en afdrachtenverplichting omdat zij wethouder zijn 'namens Progressief ...'. De verwachting is dat er in de komende jaren vaker sprake zal zijn van een gecombineerde lijst.

Raadsleden en Waterschappers

Raadsleden kunnen net al wethouders zitting hebben in een raad namens een gecombineerde partij, mits er in die gemeenten geen fractie van de Partij van de Arbeid is. Staat een lid op een kieslijst van een andere partij terwijl er ook een eigen lijst is, dan wordt het betreffende lid uitgeschreven als PvdA-lid. Dit geldt ook voor raads- en Statenleden die op eigen titel verder willen gaan. Hun lidmaatschap van de PvdA vervalt vanaf dat moment. Een uitzondering op deze regel is gemaakt voor Waterschappers die op een lijst staan van een Waterpartij zoals 'Water Natuurlijk', ook al is er een eigen PvdA-fractie is. Deze partijgenoten zijn veelal niet herkenbaar als PvdA-lid en dragen niet de 3% contributie af, zoals geldt voor alle partijgenoten met een politiek inkomen.

Nieuwe ontwikkelingen en casuïstiek

Vanaf 2010 zijn er een aantal nieuwe varianten bijgekomen. Wij schetsen:

- de variant Harlingen
- de variant Boarnsterhim
- de variant Overschie
- de variant Den Bosch

De ontwikkelingen in Dongen en Bellingwedde worden kort beschreven omdat ook hier aspecten zijn te zien die relevant zijn in het kader van dit vraagstuk.

Harlingen

In Harlingen heeft de raad gekozen voor een open werving en selectie van wethouders. Dit raadsbesluit was niet unaniem, de PvdA heeft tegen dit voorstel gestemd. In Harlingen zijn door middel van een open sollicitatieprocedure twee wethouders geselecteerd uit 59 kandidaten. Er is geselecteerd op een aantal criteria zoals bestuurlijke ervaring, resultaatgerichtheid en contactuele eigenschappen, ongeacht partijlidmaatschap. Kandidaten hebben gesprekken gevoerd met een vertrouwenscommissie en een assessment afgelegd. Uiteindelijk heeft dit geleid tot de voordracht (door de coalitiepartijen waar de PvdA geen deel van uitmaakt) en benoeming van Maria Le Roi, oud-wethouder en -gedeputeerde uit Zeeland en een wethouder van GroenLinks-huize. In de aanloop naar deze benoeming is er contact geweest tussen Maria Le Roi en het gewest Friesland En pas na bekendwording van haar voordracht met de fractie. De fractie Harlingen heeft aangegeven niet gelukkig met deze situatie te zijn. De ALV Harlingen is niet in de gelegenheid geweest zich hierover uit te spreken voorafgaande aan de benoeming van de wethouder. Maria is inmiddels landelijk lid van de PvdA. Zij is geen CLB-lid en mag zich, conform de in Harlingen gemaakte afspraken, niet partijpolitiek profileren of anderszins deelnemen aan partijpolitieke bijeenkomsten zoals bijvoorbeeld een CLB-bijeenkomst voor PvdA-wethouders. Behalve de PvdA-contributie, draagt zij niet af.

Boarnsterhim

In deze gemeente zijn twee wethouders van PvdA-huize benoemd vanwege hun deskundigheid als bestuurder/manager, niet vanwege hun partijgebondenheid. In totaal zijn er drie wethouders van buiten in wat zij noemen een 'zaken-college' benoemd. In Boarnsterhim was sprake van financiële problemen, een gebrek aan vertrouwen binnen eerdere colleges en een gebrek aan vertrouwen tussen college en raad. Om het vertrouwen te kunnen herstellen en buiten gevoeligheden om te kunnen werken zijn de wethouders buiten de raad gezocht. Kwaliteit ging bij de keuze van de wethouders boven een politieke kleur van de kandidaten. De burgemeester kreeg in 2009 de opdracht van de Commissaris van de Koningin om dit zakencollege te vormen en daarmee te werken aan haalbare scenario's die de gemeente uit de problemen zou helpen. De keuze voor deze vorm van besturen is een gedeelde keuze. Ook in deze situatie geldt dat de wethouders zich niet partijpolitiek mogen profileren, geen relatie onderhouden met de PvdA-fractie of deelnemen aan CLB-activiteiten. De beide wethouders (Haan-Laagland en Jager-Wöltgens) zijn wel herkenbaar als PvdA-lid bijvoorbeeld op de PvdA-site van de afdeling Boarnsterhim, zij zijn lid van de afdeling waar zij wonen en CLB-lid. Naast de PvdA-contributie, dragen zij ook 3% berekend over het politieke inkomen af aan de partij.

Overschie

Overschie is een deelgemeente in Rotterdam. Deze deelgemeente heeft onder aanvoering van de voorzitter van het DB, PvdA-er Jan Markerink, een keuze gemaakt om op een andere wijze het bestuur te vormen. Het deelgemeentebestuur zou niet meer worden samengesteld op grond van een afspiegeling van de coalitiepartijen, maar met ongebonden bestuurders die zijn aangesteld op basis van een door de gehele deelgemeenteraad vastgestelde profielschets. Het te vormen deelgemeentebestuur zou worden beperkt tot twee bestuurders. Dit alles zou ingaan in januari 2011. Op dat moment waren er twee bestuurders (PvdA en CDA). Deze laatste zou op 1 januari vertrekken. De zittende PvdA-bestuurder zou mee doen in de te houden sollicitatieronde. Kandidaat-bestuurders werden geacht te solliciteren en een sollicitatiecommissie zou gesprekken voeren. Ook in deze oorspronkelijke gedachte ging het om de 'beste' bestuurder te willen benoemen en niet de beste bestuurder van partij ... De ALV van de onderafdeling Overschie is met deze werkwijze akkoord gegaan.

Hoe kwetsbaar dit is blijkt uit het vervolg. Deze werkwijze is niet uitgevoerd omdat de oppositie weigerde hieraan mee te werken. Daarop besloot de coalitie naast de zittende PvdA-bestuurder een kandidaat van GroenLinks voor te dragen als DB-lid. In april 2011 bleek echter dat de oppositiepartijen met een tegenkandidaat kwamen, zijnde een PvdA-lid, met steun van één van de leden van de PvdA-fractie. Deze tegenkandidaat vond dat hij geen kandidaat was namens de PvdA aangezien er sprake zou zijn van een open sollicitatieprocedure. De kandidatuur was niet in de onderafdeling besproken, aangezien de kandidaat hier geen steun voor verwachtte maar hij wel een discussie wou open breken. Op dit moment ligt er naar aanleiding van deze situatie een verzoek tot roeyement van de tegenkandidaat vanuit de onderafdeling. De zittende PvdA-bestuurder is herkenbaar als PvdA-er en aanwezig op PvdA-bijeenkomsten. De onderafdeling Overschie heeft in 2009 geprobeerd zich te onttrekken aan de interne afspraken en de bereidverklaring van de PvdA en een eigen vorm van bereidverklaring en afdrachtenregeling opgesteld. Dit is door het partijbestuur

afgewezen. De PvdA-bestuurder is een notoire wanbetaler.

Den Bosch

Oud PvdA-wethouder Geert Snijders is door de lokale partij Rosmalens Belang benaderd of hij namens Rosmalens Belang wethouder wil worden in Den Bosch. Snijders is op dat moment nog werkzoekende. In de periode 2006 – 2010 was hij al wethouder van Den Bosch namens de PvdA. In de nieuwe periode mocht de PvdA slechts één wethouder leveren en ging de voorkeur uit naar de andere kandidaat. Beide PvdA-ers hadden naar volle tevredenheid gefunctioneerd. Snijders en Rosmalens Belang zijn tot elkaar gekomen waarna Snijders met de afdeling en fractievoorzitter heeft gesproken. Er waren vanuit het afdelingsbestuur, fractievoorzitter en collega-wethouder op voorhand geen onoverkomelijke bezwaren. Wel werd er belang aan gehecht de ALV hierin te betrekken en de leden de mogelijkheid te geven hun opvatting kenbaar te maken. Deze ledenvergadering is er geweest en een meerderheid is akkoord gegaan met de kandidatuur van Snijders als wethouder voor een lokale partij, zonder dat dit gevolgen heeft voor zijn PvdA-lidmaatschap van de afdeling Den Bosch. Daarnaast is afgesproken samen te werken met deze lokale partij, hoe is nog niet ingevuld. Snijders is inmiddels wethouder en heeft zijn Statenlidmaatschap beëindigd. Hij is herkenbaar als PvdA-er en blijft dit ook. Tevens zal hij deel gaan nemen aan CLB-bijeenkomsten. De contributieregeling inclusief de afdracht van 3% blijft van kracht.

Dongen en Bellingwedde

Dongen en Bellingwedde illustreren een andere kant van dit vraagstuk. De gemeente Dongen was op zoek naar een vierde wethouder. Een SP-wethouder had met onmiddellijke ingang zijn taken neergelegd nadat zijn voltallige fractie het raadslidmaatschap beëindigde ten gevolge van interne problemen met de bezetting van de raadsfractie. De zittende coalitie besloot door te gaan en het coalitieakkoord uit te voeren zonder wijzigingen en op zoek te gaan naar een nieuwe vierde wethouder op basis van een door hen vastgesteld profiel. In dit profiel werd de nadruk gelegd op bestuurlijke kwaliteit en affiniteit met de beleidsvelden Welzijn, Sociale Zaken en Re-integratie. De vacature werd opengesteld voor kandidaten binnen en buiten de gemeente Dongen en een partijlidmaatschap was geen onderdeel van het profiel. Deze vacature was voor een aantal oud-wethouders van de PvdA aanleiding te solliciteren. Uiteindelijk is er een VVD-kandidaat benoemd. Van een aantal personen weten wij dat zij hebben gesolliciteerd, zij hebben zich vooraf georiënteerd op de mogelijke effecten die een benoeming op hun partijlidmaatschap zou kunnen hebben. De PvdA-fractie maakt geen deel uit van de coalitie in Dongen. De fractie is tegen elke vierde wethouder, ongeacht partijpolitieke kleur of kwaliteit.

In Bellingwedde ligt het iets anders. In de eerste coalitie zou de plaatselijke partij voor de derde keer haar wethouder vervangen. De beoogd kandidaat zou een oud PvdA-wethouder van een naburige gemeente zijn. De fractie heeft hier afwijzend op gereageerd en zich geïnformeerd naar beschikbare mogelijkheden om dit te voorkomen. Doordat de coalitie inmiddels is gevallen en de PvdA geen deel uit maakt van het nieuwe college is de vraag nu niet meer aan de orde. De lokale partij neemt wel deel aan de nieuwe coalitie met één van haar eerdere wethouders.

Algemene ontwikkelingen

Wethouders zijn interessant. Natuurlijk is het een politiek interessante en relevante functie, maar wethouders zijn ook een interessante doelgroep voor onderzoeksbureaus, bureaus op het gebied van loopbaanbegeleiding, adviesbureaus enz. Er is veel aandacht en onderzoek naar de houdbaarheid van de wethouder en vervolgmogelijkheden na de politieke loopbaan. Daarnaast is er veel aandacht voor de vraag wat de beste manier is om wethouders te werven en op te leiden. Vanuit de verschillende politieke partijen zijn er contacten over dit onderwerp. Bureaus denken graag mee. De wethoudersvereniging timmert aan de weg om aandacht te vragen voor een betere opleiding voor toekomstige wethouders.

Aan deze ontwikkelingen zitten een aantal kanten waar je over moet nadenken:

- alle algemene initiatieven zijn niet partijgebonden, terwijl de wethouder lokaal vaak het partijpolitieke gezicht is/ zou moeten zijn;
- door algemene vormen van opleidingen te bieden, creëer je een beeld van een algemene functie, in plaats van een partijpolitieke functie;
- hoe kun je verwachtingen goed managen, niet iedereen die mogelijkwijze geschikt is en een opleiding tot wethouder zou hebben gevolgd, kan wethouder worden gelet op het gegeven dat dat lokaal wordt bepaald;
- leidt een algemene opleiding niet per definitie op tot de wethouder-bestuurder of de wethouder-manager en is dit de kant die de PvdA op wil met zijn wethouders;
- de PvdA heeft een scholingsinstituut, zij hebben een aanbod voor nieuwe, pas benoemde wethouders. Hoe verhoudt het hebben van een eigen opleidingsinstituut zich tot deze algemene opleidingen;
- hoe verhoudt dit type ontwikkelingen zich tot het collectief van de Partij.

O.i. moet voorkomen worden dat de wethouder wordt gedepoliteerd. Voorkomen moet worden dat de nadruk wordt gelegd op de functie van wethouder in plaats van op het zijn van wethouder (competenties en taakuitvoering versus

roeping en binding). Deze depolitisering vna het wethouderschap past niet bij een scherpe partijpolitieke profilering. Het CLB werkt aan de ontwikkeling van een notitie wethouderssocialisme nieuwe stijl. De basis voor deze notitie wordt gevormd door het onderzoek wat gedaan is onder huidige PvdA-wethouders. In het algemeen is de lijn die naar voren komt uit het onderzoek de behoefte aan herkenbare PvdA-ers als wethouders, die zich partij politiek durven te profileren. Deze wethouders zijn vaak het eerste gezicht van de PvdA in die gemeente.

Samenvattend

Er zijn een aantal voorbeelden en algemene ontwikkelingen beschreven rondom wethouders, benoeming en partijpolitieke binding. De beschreven ontwikkelingen hebben deels te maken met samenwerkingsverbanden, experimenten in het openbaar bestuur met betrekking tot de wijze van besturen, deels met heel lokale problemen en deels met het niet kunnen vinden van geschikte kandidaten door andere partijen die vervolgens een beroep doen op ervaren PvdA-bestuurders.

Veel oud PvdA-wethouders zijn nog op zoek naar een nieuwe baan en hebben moeite hierin te slagen. Daar waar wethouders worden gezocht zien zij dit als reële optie voor een oplossing van hun probleem. Het persoonlijk perspectief prevaleert dan boven het collectief van de Partij, terwijl de Partij vaak wel het voertuig was waaraan (een deel van) de carrière te danken is. Andere aspecten zoals in hoeverre je je mag profileren als PvdA-er lijken op dat moment voor deze groep minder van belang. Dit heeft ook te maken met de tendens om het zijn van wethouder te zien als baan in plaats van de invulling van je politieke ambitie. In een enkel geval wordt er een beroep gedaan op de ervaringen en kunde die een oud-wethouder heeft om ergens anders problemen op te lossen.

Het heeft geen zin om dit soort ontwikkelingen te ontkennen. Met name het zaken op orde brengen door ervaren bestuurders of het invullen van bestuurlijke verantwoordelijkheid voor een lokale partij zal in de toekomst weleens veel vaker kunnen gaan voorkomen. Enerzijds is dat een gevolg van versnippering in de lokale politiek (heel veel kleine partijen, niet elke kleine partij heeft een goede kandidaat voor het wethouderschap), anderzijds kan dit een gevolg worden van de zwaarte van de opgaven waar de lokale politiek voor komt te staan ten gevolge van de verdergaande decentralisaties en bezuinigingen. Hier goed op kunnen besturen vergt moed, kundigheid en politiek gevoel. Ervaren wethouders van PvdA-huize brengen deze kwaliteiten vaak mee.

Advies

1. *Neem afstand van de tendens om het wethouder-zijn te depolitiseren.*

De PvdA heeft baat bij sterke en herkenbare wethouders met een duidelijke profilering. Als wethouders bang zijn om hun eigen kleur uit te stralen en het collegiaal bestuur wel erg letterlijk nemen, krijgt de wethouder bijna vanzelf de grijze managementsuitstraling. Dit is geen goede zaak.

2. *Laat het niet aan anderen over of wethouders van PvdA-huize aan PvdA-activiteiten mogen deelnemen.*

Het wethouder zijn zonder voor je partijbinding uit te mogen komen, is een ontwikkeling die niet wordt gewenst.

3. *Geef betere kaders aan de lokale autonomie met betrekking tot de wijze van wethouderskeuze en –invulling.*

Belangrijk is dat keuzes voor wethouders lokaal worden gemaakt, lokaal worden gedragen en (landelijk) goed zijn gereguleerd. Wethouders dienen in de opvatting van het CLB herkenbaar te zijn aan hun politieke kleur. De PvdA-wethouder mag niet hetzelfde zijn als de wethouder van een andere partij. Ook de PvdA-wethouders van gecombineerde partijen dienen herkenbaar te zijn op hun achtergrond. De PvdA-er als wethouder in het algemeen (zaken colleges e.d.) een ontwikkeling waar we verre van moeten blijven en gelukkig komt dit niet vaak voor. Belangrijk blijft, ook in deze uitzondering, dat een beoogd wethouder zijn partijlidmaatschap niet hoeft weg te stoppen maar hiervoor uitkomt en dit ook uitdraagt. Ook hierin heeft de plaatselijke afdeling, fractie, een eventuele wethouder en ALV een belangrijke rol. Het Partijbestuur zou een dergelijk besluit, na toetsing, kunnen overnemen of gemotiveerd afwijzen¹. In het besluit van de afdeling moet worden aangegeven dat de betreffende kandidaat weliswaar bestuurder wordt namens een andere partij, maar dat er geen belemmeringen zijn om herkenbaar te blijven als PvdA-lid, dat de betreffende partij ideologisch verbindingen heeft met het gedachtegoed van de PvdA, alleen lokaal opereert en een gereguleerd samenwerkingsverband heeft met de PvdA. De betreffende partij kan en mag geen eisen stellen die de persoon in kwestie zouden belemmeren om deel te (kunnen) nemen aan PvdA- en CLB-activiteiten. De persoon in kwestie zal op geen enkele wijze verplicht moeten worden om zich te distantiëren van de PvdA.

4. *Bouw bestaande situaties af en sluit nieuwe situaties van wethouders zonder politieke binding uit.*

Maak ook een einde aan de uitzondering voor PvdA-leden die lid zijn van een Waterschapbestuur namens een waterpartij waar ook een PvdA-fractie is.

¹ De besluitvorming hierover direct bij het Partijbestuur neer te leggen heeft twee belangrijke nadelen. (1) Lokaal kunnen er aanleidingen zijn om af te wijken van de hier beschreven uitgangspunten. Om deze mee te kunnen laten wegen is besluitvorming in eerste instantie op dat niveau gewenst. (2) Het Partijbestuur kan, als dat nodig is, de lokale handelwijze toetsen en corrigeren. Deze mogelijkheid bestaat niet als het partijbestuur zelf beslist.

Bijlage 1

Huishoudelijk reglement PvdA

Lid 7. Kandidaat-wethouders

23

Sub a. De afdelingsvergadering kan, in dezelfde vergadering waarin de kandidatenlijst voor de gemeenteraadsverkiezingen wordt vastgesteld, één of meer personen voorzien van de kwalificatie kandidaat-wethouder;

Sub b. Indien dit gebeurt, worden deze als zodanig gekwalificeerde kandidaten voor de positie van wethouder in ieder geval betrokken bij de selectie van de kandidaten die door de fractie bij de verkiezing van de wethouders worden voorgedragen;

Sub c. De kwalificatie door de afdelingsvergadering geldt als een zwaarwegend advies, zodat de fractie bij het voorleggen van het onderhandelingsresultaat aan de afdelingsvergadering op grond waarvan deze vergadering de beslissing neemt over deelname van de PvdA aan het college van Burgemeester en Wethouders, gemotiveerd het voornemen over de voordracht van wethouders namens de PvdA voor eindadvies aan de afdelingsvergadering voorlegt.